

E K

CEZA HUKUKU VE KRİMİNOLOJİ ARAŞTIRMA VE
UYGULAMA MERKEZİNDE YAPILAN KOLLOKYUM
VE TARTIŞMALI KONFERANSLARDAN
BAZILARININ METİNLERİ

ÇAĞDAŞ TOPLUMDA ŞİDDET KOLLOKYUMUNA GİRİŞ

Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER

Şiddet, 1960 lardan beri çağdaş kriminolojide üzerinde en fazla durulan kavramlardan birisini oluşturmaktadır. Tartışmalarda hemen daima özellikle maddi, fizik şiddet üzerinde duruluyor. Gine şiddet hareketleri, şiddetle müterafik suçlar gibi terimler kullanıldığında da geleneksel olarak bir unsurunu da şiddetin oluşturduğu ırza geçme, tasaddi, adam öldürme, müessir fiil, mülkiyeti tahrip, hürriyeti tahdit, kadın erkek kaçırma ve alıkoyma gibi suçlara değil ve fakat vandalizm, tedhişçilik suçlarına, meşru idareye karşı muhalefette bulunmak amacı ile harekete geçen kitlelerin işledikleri suçlara, gangsterliğe atıf yapılmaktadır. Böylece şiddet hareketlerine başvuranlar, adeta siyasî suç işledikleri iddiası ile veya havası içinde kendilerini mazur göstermeğe çalışıyorlar.

Ayrıca şu hususa da işaret edelim ki, fizik şiddet yanında bir de fizik olmayan, bazılarınca manevî şiddet olarak adlandırılan bir şiddet şekli daha vardır: bu şiddet, belirli bir hiyerarşinin siyasî, ideolojik, idarî, sanayi ve iş sebepleri ile kesin bir rol oynadığı girişimlerde sözkonusu olur. Bu tür fizik olmayan şiddet, baskı yapıcı (pressurisante) bir faaliyettir; bir parti, idare örgütü tarafından hatta bazan bizzat kendi üyeleri üzerinde uygulanır; uygulandığının ispatı da çok zordur. Bu tür baskıcı, fizik olmayan şiddet sonuç olarak tasaddilere, işkencelere, kaba ağır keyfî muamele tarzlarına dönüşür. Bu tür baskıcı şiddet bizzat tedhişçi grupları içinde ve kendi mensuplarına karşı da uygulanır; fiilî şiddete tekaddüm eden bir safha olarak kendisini gösterir¹.

1) Tafsilât için bk. Manuel Lopez RAY, Quelques observations critiques sur violence et justice (Rev. Etudes international de psycho - Sociologie Criminelle, 1975, no. 26-28).

Bu iki türlü şiddetin kriminoloji bakımından incelenmesi hususundaki metodlar birbirinden farklıdır.

Kişilere yönelmiş olan ve fizik cebir ve şiddetin bir unsurunu teşkil ettiği suçlar çağdaş toplumda en büyük çoğunlukla nefret gören eylemleri oluşturmaktadır. Bu nevi suçlar karşılığı olarak da yine en ağır cezalar verilmektedir. Şiddet suçlarının bu derecede müşterek ve evrensel biçimde mahkûm edilmesi, insanların fizik ızdıraba ve ölüme karşı duydukları korkudan menşeyini alır. *Alexis de Tocqueville*'in de belirttiği gibi demokratik bir toplum, esasını oluşturan eşitlik ilkesi dolayısıyla, insan şefkatinin faaliyette bulunacağı alanı, genişletir. Oysa, sıkı, katı olarak tabakalaşmış bir toplumda kişisel ızdırap ancak vasıflı kimseler bakımından nazara alınan bir kavram teşkil eder; yoksulun, vasıfsızın ızdırabı fazla ilgi görmez.

Son yıllarda cebir ve şiddet suçlarının niteliği ve genişliği konuları özel bir dikkati çekmeye başladı. Gerçekten 1950'lerden sonra ve özellikle 1960-1970 dönemi içinde Avrupa Ülkelerinde ve Amerika'da cebir ve şiddete dayalı suçların telâşu mucip olacak surette arttığı öne sürüldü: siyasî cinayetler, şehirlerdeki kitle hareketleri, ayaklanmalar, adam kaçırmalar, müessir fiiller ve katil fiilleri toplumu ciddî biçimde tehdit eden şiddetin, gittikçe artmakta bulunduğu imajını verdi.

Özellikle tedhişçilik fiillerinin, siyasî tedhişçiliğin yaygınlaşması, bu bakımdan müessir bulunmuştur. Bazıları bu yeni hastalığın sebeplerini çocukların yetiştirilmesindeki hoşgörüyeye, yüksek mahkemelerin müsamahalı kararlarına ve özellikle uyuşturucu madde ve şiddeti yüceltmeye çalışan karşı kültürlerin oluşmasına bağlamışlardır. Demografik değişmeler, şehir nüfusunun artışı, enflasyonun sebebiyet verdiği bağımlılık ve dolayısıyla yoksulluğun genişlemesinin toplumlarda bir tür geleneksel değer erozyonuna sebebiyet verdiği ve şiddetin yaygınlaşmasını sonuçladığı önesürülmüştür. Özellikle ideolojik tutumların, hatta şahsî fikir ve düşüncelerin şiddet marifetile kendisini ortaya koyması, çağımızda, şiddet suçları bakımından husule gelen değişiklikleri anlamak hususunda durumu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Aslında şiddeti, ferdî şiddet ve kollektif şiddet olmak üzere ikiye ayırmak ve durumu ona göre tesbit etmek gerekir.

Bir kere şu soruyu cevaplandırmalıdır: çağımız toplumlarında gerçekten şiddet büyük bir genişlik almakta mıdır, yoksa basın ve kitle haberleşmesinin, insan heyecanlarını, ilgilerini sömürücü tutumu bu konuda yanlış bir imajın teessüsüne mi sebebiyet vermektedir?

Bu hususta Batı Ülkelerinde varılan sonuçlar, değişik araştırmacıların vasıl olduğu kanaatlar, birbirile tutarlı değildir. Amerika'da aslında şiddet suçlarında büyük bir artış olmadığını iddia eden araştırmacılar, şüphelerini şu sebeplere dayandırmaktadırlar: bir kere İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan nüfus artışı, genç yaşlarda bulunan nüfus kesiminin oranını yükseltmiştir. Bundan da suç artışı imajı husule gelmiştir. Diğer yönden Amerika nüfusu gittikçe daha fazla olarak şehirlerde oturmaya başlamış, bundan da yine suç artışı husule gelmiştir. Amerika halkı eskiye nazaran şahidi ve muhatabı olduğu suçları çok daha geniş oranda olarak zabıta makamlarına bildirmektedir. Nihayet denilmektedir ki, suçluluk trendlerini inceleme bakımından esas alınan zaman süreleri çok kısadır; bunların incelenmesinden gerçeğe uygun bir sonuç elde edilmez. Dolayısıyla şiddet suçlarının artması konusundaki beyanlar abartılmıştır.

Aslında Amerikan toplumunda şahıslara karşı işlenen suçlarda dikkati çekici bir artışın, özellikle 1975'lere kadar sürüp gittiği muhakkaktır.

Şiddete dayalı suçların artışını, son 15 yıl yönünden izah hususunda değişik teoriler önesürülmüştür: genç gruplarda yabancılaşma, otoriteyi kullananlara karşı itimatsızlık, bir karşı kültürün yaygınlaşması, değişemeyecek bir ekonomik sistemin sebebiyet verdiği gittikçe artan früstasyonların sebebiyet verdiği bir ihtilâl duygusu, yukarıda belirttiğimiz diğer unsurlarla da birleşince şiddetin artmasının sebebi olarak önesürülmüştür.

1960'lardan itibaren Amerika ve Avrupa Ülkelerinde ve özellikle 1968'den sonra Türkiye'de şiddeti de ihtiva eden sokak hareketleri ortaya çıktı. Gerçek şudur ki, bu hareketlerde adam öldürme, müessir fiil, mülkiyeti tahrip gibi suçlar, şiddet probleminin sadece bir kısmını oluşturmuştur.

Hemen şu ciheti açıklayalım ki, Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye'deki şiddet hareketlerinin sebepleri birbirinden çok farklı bulun-

muştur. Türkiye'deki sokak hareketleri ile kendisini gösteren şiddet, dış güçlerin Türkiye'yi çökertme plânlarının içindeki bir takım mihraklarla ittifak halinde yürüttükleri savaş hareketleri sayılabilir. Oysa, Avrupa ve Amerika Ülkelerindeki şiddet hareketleri, sosyal etki ve tepki süreçlerinin bir kısmından ibaret bulunmuş ve bunları kökeni içinde bulunduğu sosyal örneklerin incelenmesi suretile idrâk edebilmek, anlamak mümkün olabilmiştir.

Bu kısa girişten sonra belirtelim ki, günümüzün şiddet hareketleri arasında en dikkati çekenlerden birisi özellikle şehirlerde ve 12-18 yaşları arasında bulunan çocuklar tarafından işlenen mülkiyeti tahrip hareketleridir. Keza, demokratik hayatın tabii süreçleri içinde bulunan siyasal otoriteyi protesto etme (kontestasyon yapma) hakkının kullanılması sonucu girişilen gösterilerde başvurulan şiddet de çağımızın olaylarından birisidir.

20. Asrın sonuna yaklaşırken şiddetin ne için bu derecede yaygınlaştığı konusunu sosyolojik ve psikolojik bakımlardan incelemek, saldırganlıkla şiddet arasındaki ilişkileri tesbit etmek ve hukukun bir sosyal kontrol aracı olarak bu konularda başarılı olabilmesi için ne gibi yeni özellikler taşıması gerektiğini açıklamak lâzımdır. İşte, huzurunuzda yürüteceğimiz bu kollokyumda sözkonusu sorulara cevap getirerek tartışma açmak ve toplantıya iştirak edenlerin katkılarını tesbit etmek amacındayız.